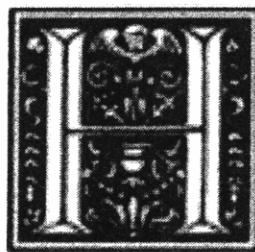

Періодичне видання 3 (14) 2001

Наукові записки

Серія: біологія

Спеціальний випуск:
ГІДРОЕКОЛОГІЯ

Інститут біології
західних морей НАН України

Бібліотека

М.

Чернопільський
педуніверситет
ім. Володимира Гнатюка

ГІДРОХІМІЯ І ВОДНА ТОКСИКОЛОГІЯ

образуются на дне, на берегу и на поверхности скоплений кладофоры. На поверхности ряда биопленок формируется минеральный слой до 2-3 мм (кальцит, гипс, арагонит). Часть слоя минералов за зимний период растворяется, а остальное захоранивается в донных осадках. Биопленки влияют на температурный режим, подвижность осадков у уреза воды, распределение беспозвоночных животных и т.д.

Наряду с изучением, необходимо решение проблемы сохранения этого уникального природного объекта, в настоящее время объявленного Крымским природно-ландшафтным парком.

За помощь в сборе и обработке материала авторы благодарны всем помогавшим и в первую очередь О.Ю. Еремину, Е.А. Колесниковой, Н.А. Мильчаковой, Т.П. Коваленко. Работа выполнена при поддержке гранта INTAS № 97-30776.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зенкович В.П. Морфология и динамика советских берегов Черного моря. — М.: Изд. АН ССР, 1960. — Ч. 2. — 216 с.
2. Курнаков Н.С., Кузнецов В.Г., Дзек –Литовский А.И., Равич М.Н. Соленые озера Крыма. — М.-Л.: Изд. АН СССР, 1936. — 278 с.
3. Юровский Ю.Г. Изучение системы берег-море в северо-западном Крыму / Экологическая безопасность прибрежной и шельфовой зон и комплексное использование ресурсов шельфа. — Севастополь, 2001. — С. 154-165.

УДК 504.54:574.58(262.5)

Н.В. Шадрин, Л.В. Сосновская

Институт биологии южных морей НАНУ, г. Севастополь

РАЗРУШЕНИЕ БЕРЕГОВОЙ ПОЛОСЫ И СОСТОЯНИЕ МОРСКИХ СООБЩЕСТВ: ВЗАИМОСВЯЗЬ ПРИЧИН И СЛЕДСТВИЙ

В деградацию и дестабилизацию функционирования прибрежных морских экосистем существенный вклад вносит разрушение береговой полосы и связанное с этим увеличение сноса терригенного материала в море. В свою очередь нарушение нормального функционирования морских экосистем может усиливать эрозию береговой полосы.

Целью нашего сообщения является анализ причин и следствий взаимосвязи этих процессов на основе собственных и литературных данных.

Изменения в морских экосистемах могут влиять на эрозию береговой полосы через ряд причинно-следственных цепочек, при этом эффекты могут усиливаться по принципам «домино» или «цепной реакции». Рассмотрим несколько таких цепочек. Основные каналы влияния: поступление биогенных осадков на берег, влияние на динамику наносов и изменение энергии волн, достигающих берега. Основные биогенные осадки, поступающие на берег — раковины двустворчатых моллюсков, многоклеточные водоросли и морские травы (в Черном и Азовском морях это, в основном, *Zostera*). Структура биогенных выбросов на берегу в различных точках береговой полосы сильно меняется, равно как и их количество. В отдельных участках аккумулятивных берегов Черного и Азовского морей биогенные осадки могут достигать 90-100% общей массы осадков. На примере Бакальской косы анализируется роль зостеры и раковин двустворчатых моллюсков в формировании динамики береговой полосы. Выбросы морской травы зостеры, достигая иногда более 1 тонны на 1 погонный метр берега, не только участвуют в формировании осадков, но и влияют на процессы перемещения и перетирания раковин моллюсков.

Падение продуктивности зарослей зостеры и поселений двустворчатых моллюсков будет вести к уменьшению поступления биогенных наносов в береговую полосу. Следствием этого будет формирование отрицательного баланса наносов и усиление эрозии береговой полосы. Уменьшение выбросов зостеры в ряде случаев может отрицательно сказываться на состояние береговой растительности, что также будет вести к усилению эрозии берега.

Отрицательный баланс наносов (раковин моллюсков) на берегу может иметь причину и в изменении видовой структуры таксоцена двустворчатых моллюсков, в частности, за счет замены видов с толстой раковиной видами с более тонкой раковиной. Такие раковины быстрей перетираются. Другой пример: замена мидии (*Mytilus galloprovincialis*) видом вселенцем *Mya arenaria*. Мидия живет на поверхности дна, а мия зарывается довольно глубоко в донные осадки. После гибели мидий большая часть их раковин выносится на берег, а у мии — остается в донных осадках. Следовательно, даже при

ГІДРОХІМІЯ І ВОДНА ТОКСИКОЛОГІЯ

одинакової продукції створок при замені мидій поступлення раковин на берег значителіно уменьшується.

На динаміку наносів на берегу можуть оказувати вплив різноманітні альгобактеріальні мати і біопленки, що особливо сильно проявляється у берегах з невеликим уклоном дна (бухти, лимани, лагуни), що в частності, чітко просліджується на деяких ділянках берега Тарханкутського півострова (Крим).

Руйнування берегової смуги в значительній ступені визначається потужністю хвиль, досягаючих берега. Це визначається не тільки рельєфом дна, але і характеристиками донних спільнот. Наприклад, заросли бурі водорослі (цистозира) або морських трав (зостера) значителіше ефективніше поглощують енергію хвиль, ніж, наприклад, спільнота зелених водорослів (ульва, энтероморфа). Наблюдається в багатьох частинах Чорного моря заміна цистозири зеленими водорослями, буде поступово результувати в усиленні ерозії берегів.

В настійче время накоплено величезне кількість робіт, демонструючих відмінну впливову роль заліснення на збереження берегової смуги. Задокументовано, що відсутність дерев уздовж берега веде до збільшення розмиву берега в 10 разів. Але відмінна збереженість берегової смуги відбувається не тільки завдяки залісненню, але і завдяки збереженню інших елементів екосистеми, які відіграють важливу роль в захисті берегової смуги. Це, наприклад, розрізняючіся за структурою і функціонуванням різні види водорослів, які відіграють важливу роль в захисті берегової смуги.

Таким чином, з вище приведеного чітко прослідується наявність прямих і обернених зв'язків між взаємосв'язями процесів ерозії берегової смуги та деградацією прибережних морських спільнот. Ці процеси розвиваючись, взаємоускорюють один одного. Розглядається модель такого взаємоускорення.

Розуміється, порушення функціонування морських екосистем не єдинственна і не головна причина збільшення ерозії берегової смуги. Основні причини — антропогенне впливове діяння на берегову смугу та клімат. Одні з основних факторів руйнування берегової смуги — деградація берегової растительності в результаті локального антропогенного впливу (руйнування біотопів, перевипас, витаптывання відпочиваючими тощо).

Как показывает анализ 28-летнего ряда наблюдений прибрежной Качинской метеостанции в деградацию прибрежной растительности вносят и локальные изменения климата: летние осадки уменьшаются, а максимальные и средние летние температуры растут.

На примере участка береговой полосы у устья реки Качи (Крым) сделан анализ взаимосвязи причин усиления эрозии береговой полосы.

Руйнування берегової смуги веде не тільки до порушення функціонування морських екосистем, але і результується в суттєвих соціально-економіческих ушкодженнях, сумма яких може перевищувати 100 тис. американських доларів на 1 км. Руйнування берегової смуги (результати використання методів екологічної економіки).

УДК 639.2.05

Э.Г. Яновский

Азовское отделение Южного научно-исследовательского института морского рыбного хозяйства и океанографии, г. Бердянск

О СОВРЕМЕННОЙ РЫБОПРОДУКТИВНОСТИ АЗОВСКОГО МОРЯ

Азовське море відрізняється унікальною біологічною продуктивністю. За величину вилова риби, 70-80 кг/га, воно відноситься до найбільш продуктивним районам Мирового океану [2]. Інтенсивне розвиття во второй половине XX століття народного господарства в басейні Азовського моря (розташованого в зоні пониженої вологості) вело без урахування інтересів рибальської промисловості, що повлекло за собою практично повсеместне регулювання стока рік, безвізвратне водопотреблення, загрязнення річної та морської води. Це обумовило ускорене деградування унікальної за своєю біопродукційною потенцією екосистеми Азовського моря. Врешті-решт це виявилось в резкому зменшенні рибної продукції та видового різноманіття [3]. К початку 90-х років рибопродуктивність Азовського моря зменшилась майже в 4 рази та становила близько 20 кг/га.